

HET VISBESTAND IN HET DEMERBEKKEN

6

In samenwerking met de Provinciale Visserijcommissies van Limburg en Vlaams-Brabant, de afdeling Bos en Groen van Aminal en het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer worden sinds enkele jaren systematisch visbestandsopnamen uitgevoerd in de provincies Limburg en Vlaams-Brabant.

Recente informatie over de visbestanden in het Demerbekken ontbrak en gezien het feit dat het Demerbekken behoort tot de prioritaire bekens in het Vlaamse Gewest, inzake sanering van de huishoudelijke afvalwaters, was onderzoek naar deze visbestanden zeker noodzakelijk. Velen stonden aanvankelijk vrij sceptisch tegenover dit onderzoek, ten onrechte zoals later zou blijken. Vanaf december '92 werd hiermee gestart en in februari '96 werd het onderzoek afgesloten.

Jos Beyens en
Daniel De Charleroy
Instituut voor Bosbouw en
Wildbeheer
Duboislaan 14
1560 Hoeilaart-Groenendaal

Materiaal en Methode

De aangewezen methode om waterlopen zoals deze in het Demerbekken te bemonsteren was gebruik te maken van elektrische visserij-apparatuur. Hierbij wordt een spanningsveld in het water aangelegd waarbij de vissen aangetrokken worden door de anode (=positieve elektrode). Zij kunnen op die manier gevangen worden. Na determinatie, wegen en meten worden de vissen terug in de beek geplaatst. Meestal wordt hierbij een strook van 100 m lengte afgevisd om een beeld te krijgen van het aantal vissen, van de verschillende soorten en van de densiteiten. Het gaat hierbij telkens om een momentopname op één bepaalde plaats, welke ook veranderlijk is in de tijd.

In totaal werden in het Demerbekken 221 plaatsen bemonsterd: 22 staalnamen gebeurden op de Demer zelf in april '95. Negen van deze staalnameplaatsen op de Demer waren in Limburg gesitueerd.

Resultaten

Over het ganse Demerbekken werd op 165 van de 221 staalnamepunten vis aangetroffen, zijnde 75%. Dit ging van het voorkomen van een groot aantal soorten per plaats tot slechts de aanwezigheid van één enkele stekelbaars.

Op alle staalnameplaatsen op de Demer zelf, zowel in Limburg als in Vlaams-Brabant, werd vis aangetroffen.

Hiermee wordt meteen ook de stelling ontkracht dat er enkel vis in de Demer zou zitten in de nabijheid van vijvers of bij de uitmonding van zijbeken. De Demer werd immers op totaal uiteenlopende plaatsen bemonsterd. Wel leverden de afvissingen afwaarts een stuw dikwijls spectaculair grote vangsten op. In totaal werd in het ganse Demerbekken het voorkomen van 28 verschillende vissoorten vastgesteld. Hiervan kwamen er 24 soorten voor in de provincie Limburg. Tabel 1 laat zien waar, binnen het Demerbekken, deze vissoorten nog aanwezig zijn.

In de Demer zelf werd het hoogst aantal vissoorten per waterloop aangetroffen, namelijk 23 soorten. In het Limburgs gedeelte van de Demer bedroeg het soorten-aantal reeds 19. Ook de gevangen biomassa (uitgedrukt in kg/ha) lag voor de Demer, gemiddeld beschouwd, zeer hoog. Enkel in de bovenloop van de Demer was dit wat aan de lage kant.

Algemeen kan gezegd worden dat dense en evenwichtige visbestanden zeer zeldzaam zijn, en dat de aangetroffen vispopulaties erg verstoord zijn.

Toch worden nog vijf beschermde vissoorten in het Demerbekken aangetroffen. Deze soorten worden trouwens allen in het Limburgs gedeelte van het Demerbekken waargenomen. Het zijn het vetje, beschermd volgens de Conventie van Bern, het biermpje, de grote modderkruiper, de bittervoorn en de beekprik. Deze vissen komen vaak niet meer in een aaneengesloten gebied voor, maar worden eerder fragmentarisch, als geïsoleerde populaties aangetroffen. Dit maakt deze

Figuur 1 : De blauwbandgrondel (*Pseudorasbora parva*) is een uitheemse vissoort welke veelvuldig in het Demerbekken aangetroffen wordt
 Figuur 2 : De Grote Modderkruiper (*Misgurnus fossilis*)
 Figuur 3 : Elektrische afvissing van de Demer

populaties bijgevolg uiterst kwetsbaar. Verontreinigingen of verstoringen van de habitats kunnen deze relict-populaties definitief doen verdwijnen. Door de compartimentering en de verstuwung van onze waterlopen is er tevens geen uitwisseling of migratie meer mogelijk, wat de situatie nog kritieker maakt.

Uit onderzoek naar het visbestand van het Schulensmeer (Belpaire *et al.*, 1989) blijken hier nog een aantal soorten voor te komen welke niet in de waterlopen van het Demerbekken werden aangetroffen. Nochtans staat het Schulensmeer, als wachtbekken, toch in verbinding met de Demer en is uitwisseling niet uitgesloten. Het betreft hier de kleine modderkruiper, een zeldzame vissoort welke hoge eisen stelt aan zijn milieu, de alver, de snoekbaars en de kroeskarper. Ook blijkt de Europese meerval in het Schulensmeer voor te komen.

In vergelijking met oude vermeldingen, blijkt trouwens dat in het Demerbekken minstens 11 soorten reeds totaal uitgestorven zijn, terwijl er 5 soorten ernstig met uitsterven bedreigd zijn. Ten opzichte van vroeger worden er meer en meer uitheemse vissoorten (exoten) waargenomen. De invloed van deze vissen op de plaatselijke fauna is vaak niet gekend. Sommigen kunnen echter wel een bedreiging vormen hetzij als predator, hetzij als voedselconcurrent of door een verstoring te veroorzaken in het evenwicht van de vispopulatie. In het ganse bekken van de Demer worden trouwens 9 verschillende exoten aangetroffen.

Opvallend hierbij is het ondertussen vrij algemeen voorkomen van de blauwbandgrondel, een vissoort welke slechts recent geïntroduceerd werd. Ook het voorkomen van *Pimephales promelas*, een Amerikaanse elrits-achtige, is opvallend in het bekken van de Munsterbeek. Deze soort stelt echter hoge eisen aan waterkwaliteit en milieu zodat grote uitbreiding van het verspreidingsareaal niet dadelijk hoeft verwacht te worden.

Ondanks de vaststelling van het nog grote aantal verschillende vissoorten en het nog voorkomen van enkele zeldzame soorten, kan moeilijk gesproken worden over een ideale visstand, eerder over een sterk gedgegradeerde visstand.

Oorzaken van deze mindere visstand zijn terug te brengen naar de slechte waterkwaliteit, (welke gelukkig toch langzaam verbetert), de aanwezigheid van tal van migratieknelpunten en de afbraak van het biotoop. Oplossen van het migratieprobleem is noodzakelijk

voor het bereiken van de bovenlopen, eventueel als paaigebied, of na een afwaartse migratie of voor herkolonisatie van bovenliggend gebied. Op die manier kunnen er opnieuw uitwisselingen tussen verschillende populaties plaatsgrijpen. Biotoopherstel onder de vorm van hermeandering, bereikbaarheid en herstel van natuurlijke overstromingsgebieden en paai- en schuilgelegenheid, zijn een noodzaak voor het herstel van een natuurlijk visbestand. De herintroductie van zeldzame en verdwenen soorten kan dan overwogen worden. Voorbeelden hiervan zijn de paling en de snoek, welke in het Demerbekken tamelijk zeldzaam geworden zijn en welke vroeger veelvuldig in deze waterlopen aanwezig waren.

Waterlopen in Limburg waar momenteel nog belangrijke en interessante visbestanden aanwezig zijn en welke in dit kader in alle opzichten prioriteit dienen te krijgen zijn de volgende:

- de Demer zelf : hij vormt de hoofdadere van het hele bekken en bijgevolg de verbindingsweg tussen de verschillende zijbekken. Tevens brachten de onderzoeken aan het licht dat in de Demer de soortenrijkdom nog zeer hoog is.
- de Zwarte Beek, het sub-bekken van de Munsterbeek en de Laambeek waar nog zeer zeldzame vissoorten voorkomen.
- het sub-bekken van de Herk en Mombeek, welke vroeger wijd vermaard was om zijn dens visbestand en rijke soortendiversiteit en waarvan nog slechts enkel restanten zijn terug te vinden.

Waterlopen in Vlaams-Brabant welke prioriteit dienen te krijgen omwille van hun belangrijk visbestand zijn de sub-bekkens van de Winge en de Motte evenals de Velpe. De bekkens van de Grote en de Kleine Gete mogen eveneens als prioritair vermeld worden omwille van hun snelstromend karakter en de daarmee gepaard gaande typische vissoorten en met bijgevolg een grote potentie naar de toekomst toe.

Besluit

Hopelijk worden de woorden van de Heer E. Steven (1920) ooit opnieuw waarheid : "Le Demer est, incontestablement, une des rivières les plus intéressantes du bassin de l'Escaut : ses eaux, à l'état naturel, sont d'une grande pureté et très riches en poissons de toute espèce."

Tabel 1 : Vissoorten in het Demerbekken (Limburg (x), enkel in Vlaams-Brabant (o)).

Soort	Demer	Munsterbeek	Stiemberbeek	Slangbeek	Zonderikbeek	Steenlaak	Mangelbeek	Herk	Sijken	Molsterbeek	Velpe	Zwarte Beek
Blankvoorn	x	x	x	x	x	x	x	x		o	x	x
Rietvoorn	x	x	x	x	x	x	x	x	x	o	x	x
Grondel	x	x	x		x		x	x		x	x	x
Karper	x	x	x	x	x	x		x			x	x
Giebel	x	x	x	x	x	x	x	x	x	o	x	x
Vetje	x	x			x		x	x		o		x
Brasem	x	x		x				x			o	x
Zeelt	x	x		x	x	x	x	x	x	o	o	x
Winde	x			x	x	x	x	x				x
Blauwbandgrondel	x		x	x	x	x	x	x		x	x	x
Bermpje	x	x	x				x	x		o	x	x
Driedoornige stekelbaars	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x
Tienddoornige stekelbaars	x		x	x	x	x	x	x	x	x		x
Baars	x	x	x	x	x		x	x	x	o	x	x
Pos												o
Zonnebaars	x	x	x	x	x	x	x	x			o	x
Paling	x										o	x
Bruine Amerikaanse dwergmeerval	x	x	x		x		x					x
Amerikaanse hondsvij	x		x	x	x		x					x
Snoek	x	x				x	x					x
Kolblei		x					x					
<i>Pimephales promelas</i>		x										
Beekprik		x					x					
Grote modderkruiper					x			x	x			x
Chinese zilverkarper	o											
Kolblei	o											
Regenboogforel	o										o	
Bittervoorn	o					x					o	x

Referenties

BAMPS, C. & E. GERAETS, 1897. Faune des poissons de la Province de Limbourg. Imprimerie W. Klock, 44 p.

BELPAIRE, C., H. VERREYCKEN, L. VAN VLASSELAER & F. OLLEVIER, 1989. Evaluatie van het visbestand in het Schulensmeer. Rapport K.U.Leuven in opdracht van de Administratie voor Ruimtelijke Ordening en Leefmilieu.

DE CHARLEROY, D. & J. BEYENS, 1996. Het visbestand in het Demerbekken. IBW.Wb.V.R. 96.43, 81 p.

DE VOCHT, A, 1993. Visbestandsopname op de Stiemberbeek en de Dorpsbeek in de gemeente Genk. Rapport L.U.C., 15 p.

NIJNS, G., 1994. In : Verenigde Vissers Schulensmeer, 6 (3) : 17.

STEVEN, E., 1920. L'état de nos eaux avant, pendant et après la guerre. Pêche et pisciculture 31 (6) : 114-117.

TIMMERMANS, J., 1957. Estimation des populations piscicoles - Application aux eaux courantes rhéophiles. Proefstation van Waters en Bossen, Groenendaal. Werken, Reeks D, Nr 21.

Figuur 4 : Stuw op de Demer te Kuringen